

Učebna pod širým nebem – využití školní zahrady a školního pozemku ve výtvarné výchově

Daniela Pernesová

K budovám většiny škol přiléhá školní pozemek, na kterém se nejčastěji nachází sportovní hřiště, běžecká dráha a jiné prostory využívané při výuce tělesné výchovy. V posledních letech se ale stává čím dál populárnějším zakládání přírodních učeben. Školní zahrady a farmy hrají důležitou roli zejména při výuce přírodopisu a průřezového tématu environmentální výchova.

Výuka na školním pozemku může být ale velmi příjemným ozvláštňením teplého začátku a konce školního roku i bez závislosti na školní zahradě. K tomu je ovšem potřeba vytvořit vhodné zázemí pro výuku. S lavičkami a stoly vytvořenými například ze zbytkového či dnes velmi populárního paletového dřeva by si jistě poradil nejen místní stolař, ale také šikovný školník či vylučující předmětu člověk a svět práce. Pokud do této činnosti navíc dokáže při výuce zapojit žáky, tím lépe. Kromě lavic se dá podobným způsobem vytvořit také tabule, aby výuce nic důležitého nechybělo.

Samostatnou kapitolu poté tvoří školní zahrady. Ty mohou tvořit nenahraditelnou přírodní učebnu. Inspiraci a metodickou podporu pro založení školní zahrady může poskytnout libovolné ekocentrum zaměřující se na environmentální výchovu. Například brněnské školské zařízení pro environmentální vzdělávání Lipka se v jedné ze svých tematických oblastí věnuje přímo školním zahradám, včetně publikační činnosti. Inspiraci lze ale čerpat také v jiných školách. Díky grantům Ministerstva životního prostředí poskytovaným na tvorbu přírodních učeben se dnes školní zahradou nebo farmou pyšní čím dál více škol.

Vhodná školní přírodní zahrada nemusí být velká, je ovšem důležité, aby se v ní nepoužívaly žádné pesticidy a lehce rozpustná minerální hnojiva. Namísto těchto hnojiv je v přírodní zahradě doporučováno dodávat rostlinám živiny kompostováním a zeleným hnojením. I malou zahrádku lze snadno rozdělit na několik zón sloužících k různým účelům – pracovní zónu určenou pro praktické činnosti, zónu divočiny pro pozorování živočichů, a ideálně také zónu herní a zónu pro odpočinek, které zpříjemní prostředí školního pozemku. Aby zahrada plnila svůj účel a aby brzy nezapustila, nemělo by rozhodnutí o jejím založení vzejít od jednotlivce, ale od více členů učitelského sboru. (Křivánková, Dana: *Školní zahrada jako přírodní učebna*. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno, 2012)

Tato metodika obsahuje dva náměty pro využití školního pozemku a školní zahrady ve výuce výtvarné výchovy. Společným znakem výtvarných námětů je inspirace hmyzem pozorovatelným na školní zahradě, školním pozemku, nebo v okolí školy, využívání přírodnin v tvorbě a možnost využití mezipředmětových vztahů (přírodopis, environmentální výchova, člověk a svět práce). Náměty ve výuce výtvarné výchovy by měly v ideálním případě navazovat bezprostředně na seznámení se s jednotlivým zástupcem hmyzí říše v přírodopisu a na jeho pozorování v přírodě.

1. Ruměnice pospolná

Ruměnici lze pozorovat od dubna do září ve velkých houfech u pat stromů, nejčastěji na lípách, ale lze ji nalézt také na zdech a patnicích. Při bližším pozorování skupiny ruměnic si je možné všimnout, že se kresba na těle jednotlivých dospělých jedinců v detailech liší. Proto by ani ruměnice, které později vzniknou pod rukama malých tvůrců, neměly být jedna jako druhá.

Výtvarný námět *ruměnice pospolná* kombinuje hned několik výtvarných technik: frotáž, malbu, 3D decoupage, a další.

Co bude pro tvorbu potřeba?

výkresový karton A3 nebo A4 (1 ks)

červený karton A3 nebo A4 (1 ks)

měkký papír téhož formátu (1 ks)

rudka nebo suchý pastel hnědého odstínu (pro efektnější výsledek lze použít více odstínů hnědé)

fixativ nebo lak na vlasy (pozor, lak na vlasy na rozdíl od fixativu ztmaví odstín pastelů a rudky)

lepidlo (Herkules)

nůžky

papírové ubrousky nebo kapesníčky (stačí cca 5 kusů)

černá bavlnka nebo vlna

černá temperová barva

vatové tyčinky

šablona ruměnice bez nohou a tykadel (délka těla cca 5-10 cm)

tužka

makrofotografie ruměnic

V první fázi tvorby je potřeba si vytvořit kůru stromu technikou frotáže. Posloužit může libovolný strom nebo stromy na školní zahradě, školním pozemku, nebo v okolí školy. Jeho kůru si každý žák přenesse pomocí rudky nebo suchého pastelu na arch měkkého papíru. Takto získaný originální otisk kůry je před další tvorbou nutné zafixovat pomocí fixativu nebo laku na vlasy, aby na něj bylo později možné přilepit vytvořené ruměnice.

Zafixovaný arch papíru s kůrou si poté žáci mírným zmačkáním a vytvarováním do tvaru paty stromu přilepí na výkres. Pomoci si mohou také nůžkami. Tato fáze tvorby může probíhat na školním pozemku, ale již také ve třídě nebo učebně výtvarné výchovy.

Po dokončení paty stromu nezbyvá než jej ozdobit několika ruměnicemi. Jak na to? Z červeného kartonu si žáci vystříhnou libovolný počet ruměnic. Se správným tvarem jim může pomoci šablona. Starší a žáci mohou vystříhnout tvar co nejpodobnější skutečnému tvaru těla ruměnice, menším dětem postačí tvar protáhlé slzy.

Kresbu na zádech ruměnic žáci vytvoří jednoduše vatovou tyčinkou namočenou v černé barvě. Barvu není nutné ředit. Jako inspirace poslouží makrofotografie skupiny ruměnic. V případě tvorby na školním pozemku nebo ve třídě vytištěná

(účelu poslouží i černobílý tisk), v případě tvorby v učebně s projektorem v digitální podobě.

Po zaschnutí barvy je ruměnicím ještě potřeba přilepit nožičky a tykadla. Přesto, že budou mít žáci k dispozici fotografii, je vhodné si zopakovat, že ruměnice má šest nohou. Nožičky a tykadla se vytvoří z kousků nastříhané bavlnky přilepením na spodní stranu tělíčka.

A na úplný závěr si ruměnice vyberou své místo na stromě pomocí techniky 3D decoupage. Při klasické technice 3D decoupage se využívá speciální silikonové lepidlo. Na podložku se nanese malé kapky o výšce asi 5 mm a na ně se opatrně přilepí vystřižený obrázek (v našem případě ruměnice). Na obrázek se nesmí tlačit, jinak by se nedocílilo požadovaného 3D efektu. Speciální silikonové lepidlo určené na tuto techniku je ale zbytečně drahé a hůře dostupné, stejnou službu může odvést obyčejný Herkules, přesněji malé kuličky ubrousku zakápnuté Herkulem. Pokud kuličky na podkladu nebudou držet, je možné je pokrýt druhou vrstvou fixativu.

2. Zlatoočka obecná

Tvoření na téma zlatooček využijete zejména, pokud máte na školní zahradě hmyzí hotel. Právě zlatoočky jsou jedním z nejtypičtějších obyvatel hmyzích hotelů, a bude pro vás proto snadné je pozorovat. Zlatoočky mají rády rozkvetlé zahrady, kterým prospívají tím, že se jejich larvy živí téměř výhradně mšicemi. Svě jméno získaly díky očím, které se lesknou v barvách duhy.

Stavba domečku pro zlatoočky nebo celého hmyzího hotelu může být zajímavou náplní výuky předmětu člověk a svět práce.

Téma je ve výtvarné výchově vhodné zařadit v podzimních měsících, kdy zlatoočky hledají úkryt mimo jiné ve hmyzím hotelu, a kdy je v přírodě možné najít dostatek spadaneho listí. Spadané listí je jednou z pomůcek v níže popsané výtvarné úloze.

Námět kombinuje malbu a grafickou techniku tisku z výšky.

Pro tvoření na téma *zlatoočka obecná* budete potřebovat:

výkresový karton A3 nebo A4 (2 ks)

spadané listí

nůžky

šablonu křídla

tužku

lepidlo Herkules

temperové barvy

štetce

lepidlo s glitry, nebo glitry a lepidlo

makrofotografii zlatoočky

Vytvořit portrét zlatoočky je velmi snadné. Nejprve vytvoříme její tělo a pozadí. Do pozadí lze namalovat hmyzí domeček, případně list. Aby zlatoočka pěkně vynikla, bude vhodnější zvolit tmavé pozadí a její tělíčko naopak vyvést v co nejsvětější zelenožluté barvě.

[Sem zadejte text.]

Během čekání, než tato vrstva zaschne, si žáci mohou z druhého výkresu vytvořit tiskařskou matici na křídla. Na výkres si dvakrát obkreslit šablonu křídla a obě křídla vystříhnou. Na vystřižená křídla následně nalepí listí horní stranou dolů – tedy tak, aby z žilek vznikla strukturovaná tiskařská matrice. Ty části listů, které budou přecházet přes okraj papírové šablony, odstříhnou.

Po zaschnutí lepidla se obě matrice (křídla) natrou bílou barvou, lehce tónovanou do modra nebo zelena, a opatrně obtisknou na výkres s připraveným tělem zlatoočky.

Na úplný závěr, jistě k velké radosti žáků, se zlatoočce vytvoří oči pomocí lepidla s glitry.